

**Streszczenie w języku polskim**

**mgr Maciej Jeż**

**Wielowymiarowość poradnictwa w społeczności Tarahumara w Meksyku.  
Ujęcie interdyscyplinarne**

Praca doktorska napisana pod kierunkiem  
dr hab. Bożeny Wojtasik, prof. DSW  
Promotor pomocniczy  
dr Marcin Gołębiak

**Streszczenie**

Celem mojej dysertacji doktorskiej jest przedstawienie złożonego zjawiska społeczno-kulturowego, jakim jest poradnictwo i jego wielowymiarowość w społeczności Tarahumara z północnego Meksyku. Przybliżam rozumienie poradnictwa w wybranej grupie etnicznej oraz to jak jest ono organizowane i realizowane. Ukazuję je w kontekście historyczno-społeczno-kulturowym, analizując warunki codziennego życia Tarahumarów, napotykanne przez nich problemy, istniejące formy pomocy poradniczej. Oglądowi badawczemu poddaję codzienne sprawy tubylców i sytuacje, w których dochodzi do działań poradniczych, jak również osoby wchodzące w role radzących się i doradców. Jednocześnie analizuję indywidualne i wspólnotowe działania poradnicze podejmowane w wybranej grupie etnicznej. Jest to nie tylko pokonywanie problemów w bieżącym życiu Tarahumarów, ale także wypracowywanie pozytywnych zmian w wymiarze społecznym i kulturowym, które są związane z walką o rozwój młodych pokoleń oraz zachowanie własnej kultury.

Niniejsza rozprawa doktorska jest przygotowana w ujęciu interdyscyplinarnym, w duchu humanistycznym, w paradygmacie interpretacyjno-partycypacyjnym. W moich teoretycznych rozważaniach sięgam do dorobku kilku dyscyplin naukowych: antropologii kulturowej, pedagogiki (w szczególności do subdyscypliny poradoznawstwa), psychologii, a także do historii i socjologii. Uważam, że przemyślana koncepcja ontologiczno-epistemologiczna wpisująca się w interdyscyplinarność, posłużyła mi do wielowymiarowego oglądu kultury Tarahumarów, wielu kontekstów ich życia oraz poradnictwa w tej grupie etnicznej. W prezentowanym tekście korzystam z licznych publikacji naukowych, polskich i zagranicznych autorów, wpisujących się zarówno w krąg kultury zachodniej, jak i kultury Tarahumara.

Jako antropologiczną teorię wyznaczającą perspektywę poznania wielowymiarowości poradnictwa u Tarahumarów, wykorzystuję antropologię interpretatywną. Podejście to umożliwia odwołanie się do doświadczeń, wynikających z zetknięcia się badacza z daną

społecznością, a także ułatwia udział w projekcie badawczym wśród przedstawicieli tej społeczności. Dzięki temu poznanie, a następnie zinterpretowanie badanego zjawiska na tle społeczno-kulturowego kontekstu jest pełniejsze. Inspiruję się propozycją amerykańskiego antropologa Roya Wagnera, który nawiązuje do idei symbolicznego „wynalezienia kultury”, a także poglądami duńskiej antropolożki Kristen Hastrup, która podkreśla znaczenie osobistych doświadczeń w tworzeniu wiedzy kulturowej. Badacz poznając inną kulturę osobiście doświadcza jej odmienności w porównaniu z własną kulturą. Zbiera liczne dane, odkrywa związki znaczeniowe między poszczególnymi elementami badanej rzeczywistości, odczytuje kody kulturowe obowiązujące w badanym świecie, uczy się je interpretować, porównuje je do tego, co zna z własnej kultury. W rezultacie odkrywa badaną kulturę dla siebie, a po opracowaniu opisu etnograficznego ukazuje ją innym.

Najważniejsze inspiracje w literaturze przedmiotowej w obszarze poradnictwa odnalazłem w książkach i artykułach Alicji Kargulowej, polskiej badaczki, która w wielowymiarowy sposób postrzega zjawisko poradnictwa. Poradnictwo jest społeczno-kulturowym tworem, które w sposób naturalny istnieje w ludzkich społecznościach. Jest to rodzaj pomocy psychologiczno-pedagogicznej, który powstaje w środowisku życia, dotyczy wszystkich grup wiekowych i poszczególnych sfer życia. Powstaje w odpowiedzi na potrzeby i problemy społeczne, które związane są w sposób pośredni i bezpośredni ze skomplikowaną naturą człowieka, jego życia i świata, w którym istnieje. Poradnictwo ma wymiar indywidualny i grupowy, nieprofesjonalny i profesjonalny, bezpośredni i zapośredniczony. Występuje w wariantach rodzinnym, wychowawczym, edukacyjnym, partnerskim, zawodowym, socjalnym, medycznym. Celem poradnictwa jest dążenie do osiągnięcia pozytywnych zmian, podnoszenie jakości życia ludzkiego, rozwiązywanie problemów, rozwój kompetencji radzenia sobie w świecie. A. Kargulowa ukazuje człowieka jako istotę wyposażoną w uniwersalną cechę związaną z doradzaniem – radzeniem się, radzeniem komuś i radzeniem sobie. Nazywa go *homo consultans*. Ta ludzka właściwość odzwierciedlana jest w pełnionych rolach osoby radzącej się, doradcy, a także w procesach samodzielnego zmagania się w sytuacjach problemowych. Widoczne jest to w różnych działaniach społecznych, które odsłaniają poradnictwo w różnych formach oraz w pokoleniowym dziedzictwie w różnych społeczeństwach i kulturach. Poradnictwo ma charakter edukacyjny i jest nierozzerwalnie związane z procesami wychowania, socjalizacji, enkulturacji. Jest realizowane w poradnictwie dyrektywnym, dialogowym i liberalnym, w różnych formach, od prostych po bardzo złożone.

Drugą bardzo znaczącą dla mnie teorią okazała się relacyjna koncepcja rozwiązywania problemów życiowych Mariana Kulczyckiego, który postrzega człowieka jako istotę

wielowymiarową, odpowiedzialną za kształt swojego życia. Ważną ludzką aktywnością jest pokonywanie problemów, które są związane ze zmianami rozwojowymi człowieka, jego skomplikowaną naturą, relacjami społecznymi i warunkami życia. Problemy, których doświadcza człowiek, rozwiązywane są w codzienności i mają różną wagę. Niektóre wymagają przystosowania się do otoczenia, uczenia się nowych umiejętności lub doskonalenia starych, inne z kolei związane są z wyzwaniem się od zewnętrznych oczekiwań, nakazów i presji. Działania poradnicze prowadzone są w jednym i drugim kierunku. W zależności od ukierunkowania życiowego osób radzących się mogą przybierać formę krótkotrwałą (podejście dyrektywne) lub długotrwałą (podejście dialogowe bądź liberalne). Poradnictwo służy jednostce i grupom społecznym do regulowania własnego stosunku do otoczenia, nabywania ważnych kompetencji życiowych, rozwojowi psychospołecznemu, samorealizacji, poprawie indywidualnego lub wspólnotowego losu. Wspomniane powyżej poglądy A. Kargulowej i M. Kulczyckiego uznałem za kluczowe w analizie i interpretacji materiału empirycznego.

Dane empiryczne pozyskałem podczas dwumiesięcznych badań terenowych wśród Tarahumarów w społecznościach Rejogochi i Basíhuare w stanie Chihuahua w północnym Meksyku. Uzyskanie zgody Tarahumarów na bycie wśród nich i poznawanie ich życia w aspekcie istniejącego tam poradnictwa umożliwiło mi prowadzenie obserwacji etnograficznej i wywiadów swobodnych, a także fotografowanie ludzi, miejsc, zdarzeń, dóbr materialnych i dokumentów. Nawiązanie relacji z uczestnikami badań było bardzo istotne przy zbieraniu danych, ich weryfikacji i interpretacji. Postawa otwartości i zaangażowanie mieszkańców Rejogochi i Basíhuare pomogły mi upewnić się co do rozumienia pozyskiwanych informacji dotyczących ich świata i istniejącego tam poradnictwa, a także prowadziły do zgłębienia wielu zagadnień i końcowych wniosków. W opracowanym materiale badawczym ukazuję warunki życia Tarahumarów mieszkających w wymienionych wioskach, sytuacje problemowe osób radzących się, ich możliwości i ograniczenia, których doświadczają na co dzień. Przedstawiam także osoby, które pełnią role doradców nieformalnych i formalnych (jak osoby funkcyjne) w badanej społeczności oraz organizowane i realizowane tam działania poradnicze.

**Słowa kluczowe:** Tarahumara, poradnictwo, edukacja, poradnictwo nieformalne/formalne, poradnictwo wspólnotowe, osoba radząca się, doradca, problem życiowy, osoby funkcyjne, badania terenowe.

**Streszczenie w języku angielskim**

**Maciej Jeż, MA**

**Multidimensionality of counselling in the Tarahumara community, in Mexico.  
Interdisciplinary approach**

Doctoral thesis supervised by Assoc. Prof. Bożena Wojtasik, PhD, DSc  
Supportive promotor  
Marcin Gołębnik, PhD.

**Abstract**

My doctoral dissertation aims to show the complex socio-cultural phenomenon of counselling and its multidimensionality in the Tarahumara community of northern Mexico. I present the understanding of counselling in the selected ethnic group and how it is organized and implemented. I introduce them in a historical, socio-cultural context, analyzing the conditions of everyday life of the Tarahumaras, the problems they encounter, and the existing forms of counselling help. I examine the daily affairs of the natives and situations in which counselling activities take place, as well as people taking the role of counsellors and counselees. At the same time, I analyze individual and community counselling activities undertaken in a selected ethnic group. It is not only overcoming the problems in the current life of the Tarahumaras but also working out positive changes in the social and cultural dimension, which are related to the struggle for the development of young generations and the preservation of their own culture.

This dissertation is prepared in an interdisciplinary perspective, in the spirit of humanities, in the interpretive and participatory paradigm. In my theoretical considerations, I refer to the achievements of several scientific disciplines: cultural anthropology, pedagogy (in particular, to the sub-discipline of counselling), psychology, as well as history and sociology. I believe that a well-thought-out ontological and epistemological concept that suits the interdisciplinarity served me for a multidimensional view of the Tarahumara culture, many contexts of their lives and counselling in this ethnic group. In the text, I use numerous scientific publications, by Polish and foreign authors who belong to both, the circle of Western and the Tarahumara culture.

As an anthropological theory defining the perspective of knowing the multidimensionality of counselling in the Tarahumaras, I use interpretative anthropology. This approach makes it possible to refer to experiences resulting from the researcher's contact with

the given community, and also facilitates participation in a research project among representatives of this community. Thanks to this, getting to know and then interpret the studied phenomenon in the background of the socio-cultural context is deeper. I am inspired by the proposal of the American anthropologist Roy Wagner, which refers to the idea of a symbolic "invention of culture", as well as the views of the Danish anthropologist Kristen Hastrup, who emphasizes the importance of personal experiences in the formation of cultural knowledge. When a researcher explores another culture personally, he experiences its difference in comparison with his own. S/he collects numerous data, discovers meanings of the relationships between particular elements of the studied reality, reads cultural, conventional codes in the studied world, learns to interpret them, compares them to what s/he knows from his own culture. As a result, s/he discovers the studied culture for himself and, after developing an ethnographic description, shows it to the others.

I found the most important inspirations in the subject literature, in the field of counselling, in books and articles by Alicja Kargulowa, a Polish researcher who perceives the phenomenon of counselling in a multidimensional way. Counselling is a socio-cultural entity that naturally exists in human societies. It is a type of psychological and pedagogical help that arises in the living environment, applies to all age groups and individual spheres of life. It arises in response to social needs and problems that are directly and indirectly related to the complicated nature of a man, his life and the world in which s/he exists. Counselling has an individual and group dimension, non-professional and professional, and also direct and indirect. It occurs in the family, educational, partnership, professional, social and medical variant. The purpose of counselling is to strive to achieve positive changes, improve the quality of human life, solve problems, and develop coping skills in the world. A. Kargulowa shows a man as a being endowed with a universal feature related to counselling - giving consultation, getting consultations and coping. She calls him *homo consultans*. This human quality is reflected in the roles of a consultant, counsellor, and in the processes of self-dealing with problem situations. This is evident in a variety of social activities that reveal counselling in various forms of a generational heritage in different societies and cultures. Counselling is educational in nature and is inextricably linked with the processes of upbringing, socialization and enculturation. It is implemented in a directive, dialogue and liberal counselling, in various forms, from simple to very complex.

The second theory that was very significant to me turned out to be the relational concept of solving life problems by Marian Kulczycki, who perceives a man as a multidimensional being, responsible for the shape of his life. An important human activity is overcoming

problems that are related to human developmental changes, his complex nature, social relations and living conditions. The problems that a person experiences are solved in everyday life and have different importance. Some of them require adaptation to the environment, learning new skills or improving old ones, others are related to releasing oneself from external expectations, orders and pressures. Counselling activities are conducted in both directions. Depending on the life orientation of the counsellors, they can take a short-term (directive approach) or long-term (dialogue or liberal approach) form. Counselling serves the individual and social groups to regulate their attitude to the environment, acquire important life skills, psychosocial development, self-fulfillment, and improve individual or community fate. I considered the above-mentioned views of A. Kargulowa and M. Kulczycki as crucial in the analysis and interpretation of the empirical material.

I obtained empirical data during two-month fieldwork of Tarahumaras in the Rejogochi and Basíhuare communities in the state of Chihuahua in northern Mexico. Receiving of the consent of the Tarahumaras to be among them and getting to know their life in terms of the counselling there, let me conduct ethnographic observation and free interviews, as well as taking photos of people, places, events, material goods and documents. Establishing relationships with the research participants was very important while collecting data, verifying and interpreting them. The attitude of openness and commitment of the inhabitants of Rejogochi and Basíhuare helped me to make sure that I understood the information obtained about their world and the counselling that existed there, and also led to the exploration of many issues and the conclusions. In the prepared research material, I show the living conditions of the Tarahumaras living in the villages mentioned above, problems of counsellors, their possibilities and limitations they experience daily. I also present people who play the role of informal and formal counsellors (like persons in charge) in the surveyed community as well as the counselling activities organized and carried out there.

**Keywords:** Tarahumara, counselling, education, informal/formal counselling, community counselling, counsellor, counselee, life problem, persons in charge, field research.